

Wohin gehst du Soldat ?

alebo

Quo vadis miles ?

3. doplnené a prepracované vydanie

V tejto práci som sa rozhodol spracovať materiál vojenských hodností v 17.

storočí, hlavne pre účely našej skupiny a to jednak z dôvodu že táto materiál je pomerne neznalá našim členom a taktiež sa mi zdá že iné zdroje, ktoré sú dostupné sú pomerne chaoticky systematizované a niekedy si i protirečia. Keďže

sa naša skupina orientuje na nemeckú resp. rakúsku armádu, tak som sa orientoval výlučne na nemecky hovoriacu Habsburskú vojenskú hierarchiu a teda som vylúčil z nej akékoľvek hodnosti, ktoré sa netýkajú našich krajov. Verím že Vám i týmto pomôžem priblížiť obdobie rokov 1619-1622 a pomôže to našej veci. Špeciálna vďaka patrí členom Altblau regimentu a Mortaigne regimentu, ktorí mi v tejto práci pomohli pomocou konzultácií a konštruktívnej kritiky. Rozhodol som sa taktiež zmeniť prvú časť a odstránil som napríklad i prvú zjednodušenú tabuľku, nakoľko mám názor že k zjednodušeniu nemusí dochádzať a dá sa využiť, čo je dobre, aj komplexný prehľad hierarchie. Avšak aj plná tabuľka hodností, uvedená na konci diela, vlastne určitú formu zjednodušenosti aj predstavuje z dôvodu rozmanitosti vojenských hodností a funkcií, ktoré mohli byť i unikátne v rámci jedného pluku, preto je skoro nemožné vytvoriť schému platnú pre celé rakúske vojenstvo. Ak by ste v rámci diela objavili nejakú nezrovnalosť, nepresnosť, alebo by ste mali ďalšie zdroje či informácie ktoré by mohli doplniť toto dielo, prosím vyhľadajte ma a oboznámte ma s tým. Oproti prvému dielu som odstránil aj porovnávanie s modernou dobou, pretože to môže byť mierne máťúce a teda i kontraproduktívne, najmä pre osoby neznalé problematiky, k tým smeruje aj moje upozornenie k prevencii synonymizácie pojmu hodnosť a funkcia. V treťom vydaní som upravil informácie na základe konzultácie s odborníkom na slovo vzatým a doplnil pár informácií. Zvyšný text je nedotknutý.

Ľufas Mareček, October Anno Domini 2012, Cassovia

Vojenské hodnosti:

3ačnem od najnižšej hodnosti, tou bol každý nový vojak – **Der Soldat**, alebo tiež Gemeiner,

ktorý dostal svoj prvý žold a zložil prisahu. Ak si niečo odkrútil bol povýšený na slobodníka – **Der Gefreiter** – boli mu odpustené niektoré povinnosti (získal slobody, preto slobodník) ako napríklad kopanie zákopu, alebo výstavba tábora. Boli to hlavne starší a skúsenejší vojaci, ktorí dostávali i vyšší plat.

Nad nimi boli v hierarchii píšťalníci alebo **bubeníci** (alebo iné nástroje podľa regiónu, napr. Škóti mali gajdy, hajdúsi sú zobrazovaní s píšťalníkom). Akusticky signalizovali ústup, alarm, postup a podobne. Jeho úkolom bolo i vyjednávať s nepriateľom o výkupnom a zajatcoch, teda ako parlamentár a preto mal ovládať viacero jazykov.

Hneď nad nimi fungovala hodnosť zvaná **Der Korporal**, event. desiatnik. Mal na starosti výmenu stráží či dohľad nad výcvikom nováčikov a celkovú bojovú pripravenosť jeho Korporalschaft. Tu je dobré spomenúť i rozdiel medzi protestantským a habsburským systémom výcviku. Zatiaľ čo protestanti dbali na doktrínu nahraditeľnosti veterána dobrým výcvikom, konzervatívne habsburské ríše zas pridelovali práve veteránom úlohu vycvičiť nováčikov, spoliehali na ich *Espirit de corps*, bojovú morálku, a tým im zčasti vzdávali svoj hold. Korporál musel mať prehľad o chorých a zranených a v rámci týchto povinností mu bolo zverených zväčša 10 ľudí (*capo corporale* – hlava skupiny). Táto hodnosť sa vyskytovala i v názvoch ako kaprál z tal. *caporale*, (možnosť stretnúť sa i s pojmom kaplar v chorvátsku napr.) táto sa v priebehu 16. storočia rozšírila po európe, osobne predpokladám že najmä do južanských krajín, ako je napr. i Španielsko. V boji sa však jeho funkcia, výzbroj a výstroj sa nelíšila od obyčajných vojakov, nemá teda výkonnú funkciu v zmysle prevelovania rozkazov počas bitky. Je ale zaznamenané vo vojenskom rozkaze zo 16. stor. v Uhorsku, že desiatnik má nosiť nejaký prejav náležitosti k armáde jeho veličenstva. Takým je napríklad bukový lístok na klobúku.

Funkciu exekutívy rozkazov velenia v akcii vojenskej zostavy, teda pokyny k nabitíu, palbe, posunom u korporalschaftu (každý *Feldwebel* velil jednému), mal na starosti **Feldwebel (Wachtmeister u jazdy, Feuerwerker u artilérie)** alebo tiež i šikovateľ, ktorý prenášal rozkazy od dôstojníkov/oficirov, najmä poručíka či kapitána, priamo do reálnych pohybov jemu zverenej sekcie (korporalschaft) o sile cirká 24 no niekedy aj 50 mužov, dnes zjednodušene na 5-9 v rámci reenact. v rámci čoho sa používa i historizujúca forma „sekcia“. Hodnosť bola označovaná aj ako *Feldwaibel* (zo staronemeckého *waibeln* = byť činný) Ekvivalent - seržant z angl. *sergeant* či fr. *sergent* vznikol už v stredoveku a označoval ťažkých jazdcov s rytierskou zbrojou, avšak bez titulu rytiera.

Obrázok 1-FELDWEBEL - Feldwebel vystúpil z formácie a velí jeho sekcii. Jeho výstroj podľa dochovaných nálezov tvorí niekedy iba odev, ale niekedy i nákrčník či kyris (niekedy aj iba predný) a helma. Ako znak hodnosti má halapartňu.

Pre zaujímavosť pridávam i úryvok z románu, Dobrodružný simplicius simplicissimus:

„Ale keď si tak družne maširujú, kvartírujú, kampírujú a hauzírujú, nemajú strážmajstra, ktorý by ich komandoval, felbvébľa alebo seržanta, ktorý by im vyprášil, čiže vyobšíval pudlo, kaprála, ktorý by ich posielal na vartu, tambora (bubeník), ktorý by im pripomínal večierky, nočné i denné stráže, a in suma nikoho, kto by ich namiesto adjutanta staval do batálií, alebo namiesto furiera nakvartíroval (ubytoval), ale si žijú ako skôr ako slobodní páni.“

Čo sa týka **Fähnrich-a**, praporčíka, býval to najmladší príslušník dôstojníckeho zboru, v bitke však často prenechal prapor inému vojakovi, napríklad **fuhrerovi** (viz. koniec práce). Svoju kariéru započal napr. i Albrecht z Valdštejna práve ako praporčík, bola to štartovacia pozícia pre vyššie ranky v armádnej hierarchii. Iné časti vojska než pechota túto hodnosť nepoznali.

Leutnant alebo poručík bola pravá ruka a zástupca kapitána v pravom zmysle slova. Dohliadal nato, aby všetky kapitánove rozkazy boli naozaj feldwebelmi vykonávané a manévry sa realizovali tak, ako rozkázal Hauptman. Taktiež trestal dezerciu. Bývali to mladí šľachtici, ktorí plánujú vzletieť na rebríčku vojenskej hierarchie, no zatiaľ im ešte chýbajú potrebné skúsenosti. Hodnosť unterleutnant bola zavedená od 60-70. rokov 17. stor. Oberleutnant od roku 1772.

Stotnik (setnik), kapitán, **Hauptman**, ale i hejtman (česko) či hajtman je veliteľom kompánie. Bola to zároveň najnižšia hodnosť, ktorá mala mať svojho osobného sluhu. (Nie teda spoločných sluhov/pážatá, ktoré prináležia všetkým dôstojníkom). U jazdy Rittmeister. Plní úlohu veliteľa kompánie a predáva rozkazy od Obirsta sebe podriadeným veliteľom. Najstarší kapitán v bitke zvykne veliť strednej časti celého regimentu.

Spomedzi hauptmanov si Obirst vyberal svojho zástupcu – **Obirstleutnant**. **Obirstwachtmeister** mal zas na starosti správny chod služieb a stráži v regimente pluku.

Táto hodnosť (**Obirst**, nie modern. Oberst) má na starosť velenie regimentu ako takého. Mal taktiež i súdnu právomoc a u kompánie v súvislosti s tým fungoval i kat. Obirst býval buď iba veliteľom pluku, ale zväčša i majiteľom (inhaber), zvaný tiež Obirst uber ein Regiment zu fuss/zu Ross a jeho regiment sa nazýval napr. Regiment zu Fuss Schaumburg (meno). Ak regiment nemal majiteľa (takých bolo menej) tak niesli názov veliteľa pluku plukov (napr. Hajdúsky pluk Forgácsov al. Haiduken Regiment Somogyi) . Väčšina hajdúskych (nem. Haiduk) majiteľa nemala.

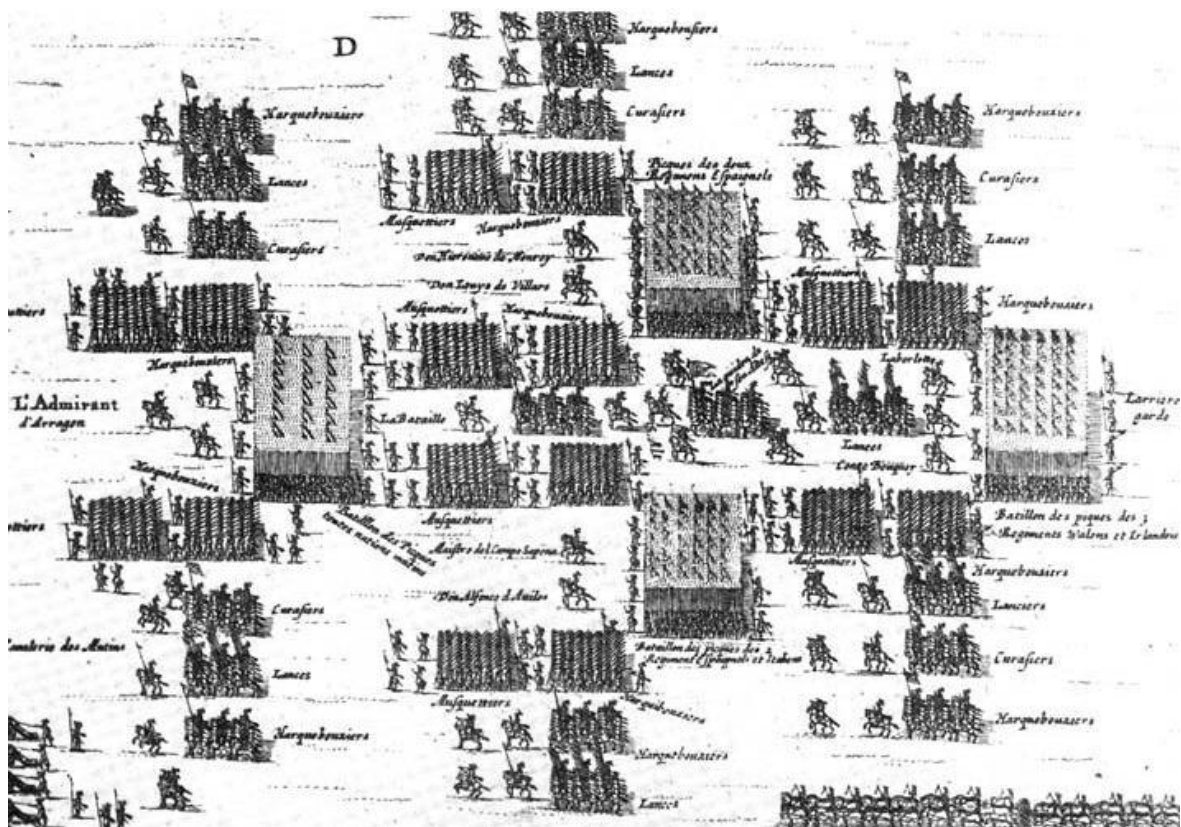
Teda ako sme mohli z vyššie uvedeného vydedukovať, niekoľko **sekcii/korporalschaft**,

tvorilo **kompániu/kompanie**, teda základnú organizačnú jednotku a niekoľko kompánií **regiment**. Regiment však nemožno chápať ako samostatnú poľnú/taktickú jednotku, je to organizačná jednotka ktorá poskytuje svoje kompánie k tvoreniu ešte vyšších zoskupení, ako divízia, skvadrona, tercia, battalion. Armádam velili **generáli** respektíve poľní maršáli, ktorí mali nad sebou už iba vrchného veliteľa, Jeho Veličenstvo z Božej milosti **cisára - Ferdinand II. von Habsburg**. Panovník buď viedol ťaženie sám, alebo si najal bohatého šľachtica, ktorý toto ťaženie viedol, prefinancoval a fungoval ako najvyšší veliteľ, tu je nutné spomenúť i to, že keďže cisárska pokladnica nepretekala peniazmi, pluky bývali často vo vlastníctve súkromných osôb a niesli svoj názov po svojom majiteľovi. Možno sa stretnúť i s pojmom vojenský podnikateľ, tomuto cisár vydával peniaze na základe udeleného veliaceho patentu a tento (generál) viedol v jeho mene armádu na jeho útratu - napríklad Albrecht z Valdštejna vystrojil a vyzbrojil svoju armádu v sile 20 tis. a následne ju ponúkol svojmu cisárovi, ten mu udelil hodnosť generála a velenie nad vojskom poslaným do ríše. Tento Albrecht ako prvý začal vytvárať uniformitu v habsburskej armáde, prinajmenšom jedna dávka oblečenia znamenala jednu mustru. Pre príklad švédska armáda bola financovaná a vedená kráľom samotným a on rozhodoval koľko dá armáde a aké budú jej kroky. V našom období slúžili poľní maršáli hlavne nemeckej národnosti, ale rovnako nezriedka to boli Taliani. Objavili sa tam však aj národnosti ako Dán, prebehlici od Švédov, Flám, Valón, Francúz, Škót či Čech, alebo aj osobnosti ako knieža von Lichtenstein príp. knieža von Lothringen.

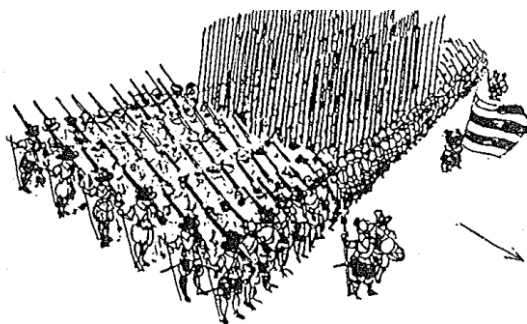
Vojenské operácie koordinovala i dvorná vojenská rada – **Hofkriegsrat**. Jednalo sa o najvyšší vojenský orgán zriadený v r. 1556 Ferdinandom von Habsburg, zodpovedný na obranu Habsburských dŕžav. Zodpovedná bola za verbovanie, zásobovanie a udržiavanie pevností. Radu tvorilo 5 radných,

z ktorých jeden bol prezidentom. V našom období to bol 1610-1619 Hans Freiherr von Mollard, 1619-1624 Johann Kaspar Ritter von Stadion (viz. obrázok vľavo).

Obrázok 2 - Španielska terciá, z dôvodov zložitosti nezredukovateľná na potreby reenactmentu. Premenená na naše potreby je zatiaľ len anglická, holandská a švédská formácia.

Obrázok 3 - Reformovaná cisárska terciá

Obrázok 4 – Cisár Ferdinand II a jeho erb.

statné informácie:

Kadet – dôstojnícky čakateľ, niekedy nahrádzali korporálov.

Capitaine d'armes (Rüstmeister) – častokrát túto funkciu zastával jeden z desiatnikov, prípadne fuhrer. Jeho úlohou bolo dohliadať či sa vojaci starajú o svoje zbrane dostatočne. Koordinoval opravy zbraní a prideľoval nové. Podobne existovala aj funkcia Kapitán stráže a pod.

Súčasťou každej kompánie bol, alebo mal byť : Ranhojič (fyzikus, pozor nie lekár-chirurg ten zasiahol až v záverečnej fáze liečby), kaplán, stráža a sluhovia dôstojníkov, niekedy Hurenmeister-kurvamajster (vtedy nevnímať ako nadávku), vozmajster, proviantný zásobovateľ (rechnungsfeldwebel), kat (bol aj odborník na zlomeniny a pomáhal pri liečbe vojakov).

Adiutor et Adjutant (dve funkcie) bol vojenský vyšetrovateľ a regimentný sekretár – štábny úradník ktorý sa staral o vojenskú justíciu a administratívu. Mal na starosti dedičské záležitosti mŕtvych dôstojníkov a ostatných ktorý umreli bez dediča. Okrem toho sa staral o poštu pluku a spisoval históriu pluku. Bola to nebojová funkcia, často v hodnosti dôstojníka napr. Leutnant. Adjutant sa staral o písomnosti pluku, v mene jeho veliteľa síce nemal dôstojnícku hodnosť, ale mal možnosť postupu medzi dôstojníkmi.

Profoß – „vojenská polícia“, žalárnici a vykonávatelia justičných príkazov. Okrem toho však mal na starosti aj kupovanie jedla na trhu, kontrolovanie mier a váh kupcov, starostlivosť o zajatcov (nepriateľských i vlastných). Mal dodržiavať tiež poriadok medzi žoldniermi. Pri bezpečnostných zločkách je možné sa stretnúť i s pojom Konstabler.

Zimmermann – funkcia vznikla koncom 17. storočia. Bola to osoba výborne zdatná v manuálnych prácach (kožiarenstvo atď.) a teda oslobodená od vojenských povinností.

Fuhrer/Fürer – zástupca práporčíka. V prípadoch ak práporčík musel ísť veliť niektorej jednotke.

Furier - týka sa hlavne habsburských zemí, pozícia sa nachádzala medzi feldweblom a práporčíkom, mal na starosti hlavne ubytovanie. Jednalo sa o nebojovú funkciu. V boji mohol nahradiť Feldwebela, ak nebol schopný ďalej veliť. Jeho ďalšou povinnosťou bolo napríklad i starať sa o ranených a aj preto mal byť ženatý a znalý umenia gastronómie.

Príklad z praxe:

Zloženie akademických/študentských légii (zriadených popri mestskom vojsku) študentov Karlo-Ferdinandovej univerzity v Prahe roku **1648**.

Jednalo sa o obnovenú légiiu z roku 1639, ktorá bola zriadená na obranu Prahy pred Švédskym útokom. Ako som písal v úvode, každý regiment (v tomto prípade študentská légia) mala svoje osobitosti a prípadne aj trochu iné rozloženie hodností a funkcií.

Štáb tvoril Obirstwachtmeister Páter Juan Arriaga (jezuit), ďalej Hauptmann, Adiutor, Adjutant, Leutnant, Fahndrich, Wachtmeister, Feldwebel, Fuhrer, Furier, Musterschreiber, Konstabler, Leibschütz, Furierschütz, Spielleute.

Ďalej 8 družstiev, z ktorých každé malo svojho Korporála a Gefreitera a zhruba 30-35 Musketieren.

Staré mesto Pražské bránilo 12. Setin jednotiek mestského vojska, pod velením Mikuláša Turka z Rožmitálu (cisársky richtár) s požičanou (v zmysle Ad hoc) hodnosťou Obirstwachtmeistra. V každej setine bol jeden Hauptmann, Leutnant a Fahndrich.

Nové mesto Pražské zas Ad hoc Obirstwachtmeister Václav Augustin Kavka (cisársky richtár) s 10-timi setinami rovnakého zloženia dôstojníkov.

Kompletný informatívny zoznam hodností

MONARCH	PANOVNÍK
Kaiser bzw. König	Cisár al. kráľ
HEER – Generalen	VELENIE ARMADY
Generalleutnant	Generálporučík
Generalmarschall	Poľný maršál
General bzw. Feldmarschall – General der Kavallerie, Feldzugmeister;	Poľný zbrojmajster; Generál jazdecký;
Feldmarschalckleutnant/ Feldmarchalleutnant	Poľný podmaršál/podmaršálek – od 1632
Generalwachtmeister	Generálstrážmajster
REGIMENT - Stabsoffizieren	VELENIE REGIMENTU – vyšší dôstojníci
Obirst	Plukovník
Obirstleutnant	Plukovníkporučík
Obirstwachtmeister, v priebehu XVII. Jhr. Zmena na Major.	Vrchný strážmajster (čes. aj praporečník)
KOMPANIE - Oberoffizieren	Nižší dôstojníci
Hauptman	Stotník/kapitán
Leutnant	Poručík
Fähnrich	Práporčík (dnes nie je dôstojník. V tom období, ale bol ešte dôstojníkom, kvázi „podporučík“)
UNTEROFFIZIER	Poddôstojníci (už nie dôstojníci)
Feldwebel	Šikovateľ (cudzí názvy i sergeant či caporale)
Korporal	Desiatnik
MANSCHAFT	Mužstvo
Drummer/Trommler	Bubenník
Gefreiter	Slobodník
Soldat/Gemeiner	Vojak

3droje (internetové, literárne a konzultácie) a obrazová príloha:

Altblau regiment

Mortaigne regiment

forum.valka.cz

Ondřej Tupý; 2003; dostupné na - http://www.valka.cz/clanek_10373.html

Hans J.Ch. von Grimmelshausen, *Dobrodružný Simplicius Simplicissimus*, 1668; preklad

Enrico Acerbi, *Napoleon series*; 2010; dostupné na: http://www.napoleon-series.org/military/organization/Austria/ArmyStudy/c_AustrianArmyDictionary.html

Klučina, P.: *Tricetiletá válka, obraz doby 1618-1648*. Litomyšl 2004.

Wagner. E.: *Tricetiletá válka 1618 - 1648*. Praha 2005.

Hans Jakob Christoffel von Grimmelshausen, *Dobrodružný Simplicius Simplicissimus*

Tomáš Koch; 2010; *Taktika pěchotního boje a podoba pěších jednotek v armádách protestantských států v první polovině 17. Století*; Bakalárska práca